

IŠ VALSTYBINĖS LIETUVIŲ KALBOS KOMISIJOS VEIKLOS

(Parengta pagal Kalbos komisijos 2009 m. ataskaitą)

KALBOS PROGRAMOS

Pagrindiniai Kalbos komisijos veiklos tikslai ir uždaviniai įgyvendinami vykdant Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas kalbos programas. 2009 m. toliau vykdytos trys kalbos programos: „Teisinė ir administracinė valstybinės kalbos priežiūra“, Tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimo 2001–2010 m. programa ir Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programa.

VALSTYBINĖS KALBOS TEISINĖ APSAUGA

Kalbos komisijos darbuotojai aktyviai dalyvavo rengiant Lietuvos Respublikos Seimo statuto 135 straipsnio pataisą, labai svarbią teisės aktų terminų kokybei. Šiame straipsnyje įrašyta nuostata, kad kartu su kiekvienu įstatymo projektu Seimui teikiamame aiškinamajame rašte turi būti nurodyta, ar įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas, o projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Įvairioms institucijoms pateikta pastabų ir siūlymų dėl 10 įstatymų ir kitų teisės aktų projektų. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai pareikštas susirūpinimas pedagogų kalbos kokybe ir pasiūlyta į Moky-

tojų ir pagalbos mokiniui specialistų atestacijos nuostatus įtraukti papildymų, kurie padėtų siekti, kad įvairių dalykų mokytojai vartotų taisyklingą kalbą.

Apsvarstytas Švietimo ir mokslo ministerijos siūlymas dėl dalyko ir užsienio kalbos integruoto mokymo vidurinio ir pagrindinio ugdymo programose. Komisijos nuomone, integruotas mokymas pagrindinėje mokykloje būtų per ankstyvas, nes tuo metu dar nėra suformuotos mokinių dalykinės žinios (ypač žodynas) gimtąja kalba.

Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui pateikta Kalbos komisijos nuomonė dėl valstybinės kalbos vartojimo Vilniaus apskrities savivaldybių švietimo įstaigose problemų. Pabrėžta, kad pirmiausia tikslintina valstybės švietimo politika mokyklų, kuriose dėstoma ne lietuvių kalba, atžvilgiu.

LIETUVOS RESPUBLIKOS TERMINŲ BANKO ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMAS

Toliau pildytas ir tvarkytas Lietuvos Respublikos terminų bankas. Jame 2009 m. paskelbta per 1000 teisės aktų terminų straipsnių, taip pat 13 000 iš terminų žodynų ir kitų šaltinių paimtų terminų (dar 10 000 terminų straipsnių iš terminų žodynų įvesta į banko tarpinę duomenų bazę). Iš viso Terminų banke metų pabaigoje buvo 145 395 terminų straipsniai, iš jų: 5171 aprobuotas terminas, 139 116 teiktinų, 1108 neteiktini.

2009 m. balandžio 1 d. bendrame Seimo Europos reikalų ir Švietimo, mokslo ir kultūros komitetų posėdyje buvo priimtas sprendimas, kuriuo siekiama užtikrinti Lietuvos ekspertų ir ES institucijų vertėjų, terminologų, redaktorių bendradarbiavimą vieno langelio principu. Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, kaip koordinuojančiai institucijai, pavesta derinti Lietuvos valstybės institucijų ir (ar) mokslo ir studijų institucijų Terminijos komisijų ekspertų, kalbininkų terminologų nuomones ir pateikti galutinius sprendimus dėl terminų ES institucijų vertimo padaliniais.

NORMINAMOJI IR EKSPERTINĖ VEIKLA

2009 metais įvyko 6 Kalbos komisijos posėdžiai. Surengti 79 pakomisių posėdžiai: Terminologijos pakomisės – 41, Vardyno – 18, Vadovėlių – 15, Rašybos, skyrybos ir gramatikos – 2, Tarties ir kirčiavimo – 1, Jungtinės

kirčiavimo ir vardyno – 1, Žodyno – 1, Pedagogų specialybės kalbos programos rengimo grupės – 1.

Įvairioms institucijoms ir asmenims parengta apie 150 ekspertinių išvadų dėl asmenvardžių, vietovardžių, terminų ir sąvokų, įmonių, įstaigų ir organizacijų pavadinimų, dokumentų kalbos ir kt.

Terminija. Kalbos komisijos posėdžiuose apsvarstyti ir teigiamai įvertinti 4 terminų žodynai, apribuoti 9 terminų standartai, per 1000 teisės aktų terminų.

Terminologijos pakomisėje apsvarstyti 39 teisės aktų projektų ir 12 inventorizuotų teisės aktų 1224 terminų straipsniai, kuriuos Terminų bankui pateikė 17-os valstybės institucijų terminijos komisijos. Taip pat apsvarstyti terminų žodynai (5), Lietuvos terminų standartai (8), nuodingųjų augalų pavadinimai (120), vėžiagyvių nomenklatūros pavadinimai (118), leidinio „Profesionalios vairavimo praktikos pagrindai“ terminų sąrašas, Lietuvos kosmetikos ir buitinės chemijos gamintojų asociacijos „Likochema“ pateiktas kosmetikos leksikos sąrašas.

Parengta rekomendacija „Dėl vaistinių augalų lietuviškų pavadinimų“, patvirtinta Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2009 m. balandžio 9 d. protokoliniu nutarimu¹. Taip pat parengta medingųjų augalų lietuviškų pavadinimų rekomendacija, rengtos pašarinių augalų lietuviškų pavadinimų ir dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų rekomendacijos, techninėms reikmėms naudojamų augalų lietuviškų pavadinimų knyga.

Elektroniniu paštu ir telefonu suteikta apie 600 konsultacijų terminijos, svetimžodžių keitimo, vertimo klausimais. Daugiausia konsultuoti Europos Sąjungos institucijų vertėjai, redaktoriai, Lietuvos nacionaliniai ekspertai, taip pat Lietuvos valstybės tarnautojai, privačių įstaigų darbuotojai, kiti interesantai.

Asmenvardžiai ir vietovardžiai. Priimtas Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimas dėl valstybių pavadinimų pakeitimo² ir nutarimas dėl valstybių sostinių pavadinimų pakeitimo³.

Vardyno pakomisė toliau svarstė Lietuvos piliečių vardų registro medžiagą: baltiškos kilmės vardų, kurių nėra iki šiol rekomendaciniu laikytame Kazimiero Kuzavinio ir Bronio Savukyno *Lietuvių vardų kilmės žodyne*,

¹ *Informaciniai pranešimai*, 2009, Nr. 30–409.

² *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 21–845.

³ *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 21–846.

formą, kirčiavimą, darybą, rašybą, normiškumą. Taip pat svarstyta žodyno *Pasaulio vietovardžiai* 3-io tomo *Afrika. Antarktida. Australija. Okeanija* recenzijos ir galutinis tekstas, 4-o tomo *Azija* 1-os dalies tekstai ir kai kurių Azijos kalbų adaptavimo taisyklės.

Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuro (OPOCE) redaktorių prašymu pateikta pastabų dėl *Europos Sąjungos institucijų vertimo vadovo* priedo, kuriame teikiami valstybių, valdų, sostinių, gyventojų, piniginių vienetų ir apibūdinamųjų žodžių pavadinimai.

Savivaldybėms pateikta per 80 išvadų dėl gyvenamųjų vietovių, vandenvardžių, gatvių pavadinimų taisyklingumo (įvertinti 848 pavadinimai). Pradėtas svarstyti Trakų nacionalinio istorinio parko direkcijos parengtas Trakų ežeryno vietovardžių sąrašas.

Kalbos komisija konsultuoja visuomenę ir metrikacijos įstaigas asmenvardžių taisyklingumo klausimais. Įvairioms institucijoms ir asmenims 2009 m. pateikta per 30 pažymų dėl asmenvardžių tapatybės.

Gramatika, rašyba ir skyryba. Tęsė veiklą praėjusiais metais sudaryta darbo grupė lietuvių kalbos rašybos taisyklėms peržiūrėti: parengti sutrumpinimų, santrumpų ir simbolių sudarymo, rašymo ir vartojimo, didžiųjų raidžių vartojimo taisyklių projektai, aptarta keletas naujų formaliosios rašybos atvejų.

Kirčiavimas. 2009 m. lapkričio 26 d. protokoliniu nutarimu patvirtinta rekomendacija „Dėl šeiminės padėties nerodančių moterų pavardžių su galūne *-ė* kirčiavimo“.

Patikrintas 2952 botaninių pavadinimų (vaistinių ir medingųjų augalų rekomendacinių sąrašų) kirčiavimas, taip pat Kalbos komisijos vertintų terminų žodynų kirčiavimas.

Leksika. 2009 m. gegužės 14 d. protokoliniu nutarimu patvirtinta rekomendacija „Dėl valdų ir kraštų gyventojų pavadinimų“⁴.

Vadovėlių vertinimas. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimu⁵ patikslintos kai kurios Bendrojo lavinimo dalykų ir profesinio mokymo(si) vadovėlių kalbos taisyklingumo vertinimo tvarkos aprašo nuostatos.

Vadovėlių vertinimo pakomisė apsvarstė 66 bendrojo lavinimo vadovėlius (kai kurie vadovėliai sudaryti iš kelių dalių; iš viso apsvarstytos 106 vadovėlių rankraščių knygos). Kalbos taisyklingumą patvirtinanti žyma iš karto

⁴ *Informaciniai pranešimai*, 2009, Nr. 39(1)-534.

⁵ *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 82-3438.

suteikta 80 knygų, 26 knygos grąžintos leidykloms taisyti (10 knygų grąžinta net du kartus). Visiškai atmestų vadovėlių (kurie trečią kartą nebūtų atitikę taisyklingumo reikalavimų) 2009 m. nebuvo. Vadovėlių vertinimo pakomisė apsvarstė ir patvirtino Ritos Urnėžiūtės parengtą bendrą Vadovėlių rankraščių kalbos apžvalgą, ji paskelbta Kalbos komisijos svetainėje.

KITI DARBAI

Balandžio 9 d. protokoliniu nutarimu⁶ patvirtinta Pedagogų studijų specialybės kalbos programa, kuri rekomenduojama visoms būsimojus mokytojus rengiančioms aukštosioms mokykloms.

Teisingumo ministerijos Teisinių institucijų departamentui ir Migracijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pasiūlyti būdai, kaip spręsti piliečiams ir užsieniečiams sukeltus sunkumus dėl skirtingu laikotarpiu taikytos skirtingos vardų ir pavardžių perrašos tvarkos.

Kreiptasi į UAB „Microsoft Lietuva“ ir paprašyta paneigti nuomonę, kad kompanija „Microsoft“ draudžianti į savo produktus diegti nacionalinius produktus, tarp jų ir Kalbos komisijos užsakymu sukurtą originalų kompiuterinį „Palemono“ šriftą. Gautas atsakymas, kad „Microsoftas“ ne tik nedraudžia įsidiesti „Palemono“, bet netgi sukūrė mokomąjį filmuką, kaip tai padaryti.

Suteikta apie 35 000 kalbos konsultacijų, iš jų internetu per 13 000, telefonu apie 22 000. Kalbos konsultacijų banko bazė 2009 m. papildyta daugiau kaip 900 naujų įrašų (dabar jame per 8700 antraštinių žodžių).

Iš Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 metų programos remtas Visagino miesto visuomeninės televizijos „Russkaja volna“ kiekvienos darbo dienos žinių santraukos lietuvių kalba rengimas, informacinės šviečiamosios LNK televizijos laidos „Žodis – ne žvirblis“ kūrimas, šviečiamųjų ir mokomųjų radijo stoties „Laisvoji banga“ laidų „Žodis mano lūpose“ kūrimas. Finansuotas žurnalo *Gimtoji kalba* teminių puslapių „Valstybinės kalbos normų sklaida“ rengimas, publikavimas ir platinimas.

Kalbos komisija kartu su bendrove „Tilde IT“, Švietimo ir mokslo ministerija ir ryšių su visuomene agentūra „Strateginių komunikacijų centras“

⁶ *Informaciniai pranešimai*, 2009, Nr. 31-433.

surengė konkursą Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų 7–9 klasių moksleiviams „Švari kalba – švari galva“. Antrus metus internetu organizuoto ir didžiulio susidomėjimo sulaukusio konkurso tikslas – skatinti moksleivius elektroninėje terpėje vartoti lietuviškus rašmenis ir taisyklingą lietuvių kalbą.

Kalbos komisija 4-ąjį Nacionalinio diktanto konkursą organizavusiam savaitraščiui *Atgimimas* talkino kaip partnerė ir rėmėja.

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, Mykolo Romerio universitetas ir Valstybinė lietuvių kalbos komisija 2009 m. balandžio 23 d. surengė forumą „Internetinė lietuvių kalba: iššūkiai, galimybės, perspektyvos“. Forumo pranešimuose ir diskusijose aptarta, kaip interneto erdvėje įtvirtinti lietuvių kalbą, kai beveik nebėra techninių kliūčių tiek svetainių ir tinklaraščių tekstuose, tiek elektroninio pašto laiškuose vartoti lietuviškus rašmenis.

2009 m. spalio 1–2 d. Vilniuje įvyko Jungtinių Tautų Geografinių pavadinimų ekspertų grupės (UNGEEN) Baltijos skyriaus XIII seminaras. Rengėjai – Valstybinė lietuvių kalbos komisija ir Nacionalinė žemės tarnyba.

Gauta 2010 11 12

JŪRATĖ PALIONYTĖ

Valstybinė lietuvių kalbos komisija

Žvejų g. 14A, LT-09310 Vilnius

jurate.palionyte@vlkk.lt